

CRIME
TIME

Jussi-Pekka Lämsä

PASSIPOLIISINA TEHTAANKADULLA

PUSSIHOUSET I

Passipoliisina Tehtaankadulla

Jussi-Pekka Lämsä

Passipoliisina Tehtaankadulla

Helsinki

© 2023 Jussi-Pekka Lämsä
CrimeTime on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Kannen ulkoasu Matti Vartiala
Taitto Noora Ohvo
ISBN: 9789523824980
Painettu EU:ssa

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	9
OSA I	11
ENSIMMÄINEN PÄIVÄ	13
KIROTTU OLKOON JUSSI-PEKKA LÄMSÄ!	26
TUPAKKAPAIKAN JERMUT	44
PAMPPUVAARIN KASTE	49
RAUTALAMMIN REISSU	68
OSA II	93
LÄMMITTELYKURSSI	95
ROBA	109
VUORONJAKO	121
PASSIA POLKEMAAN	131
ENSIMMÄINEN KIERROS	141
PAKOSUUNNITELMIA	153
TOINEN TYÖVUORO	163
ASEMAPOLIISISSA	176
KOLMAS TYÖVUORO	191
ENSIMMÄISET VAPAAT	200
TAKAISIN ROBALLE	215
OIKEUSLÄÄKÄRILLÄ	227
YÖVUORO	234
MONTREALIN OLYMPIAKISAT	246
OSA III	259
TAVOILLE OPPIMISTA	261

AMPUMAHARJOITUKSET	274
MIEHISTÖHUONEESSA	283
ITSENÄISYYSPÄIVÄ 1976	292
JOULU JA UUSIVUOSI	295
JORE	306
TALVEN HILJAISET YÖVUOROT	309
OSA IV	323
TUPLATILI	325
RUPURALLI	332
APUPÄIVYSTÄJÄN HOMMIA	343
VAPPU 1977	350
SATAMARYHMÄSSÄ	361
KAPAKAT TUTUIKSI	366
KESÄKUUN NELJÄS	373
KONEKAAPPAUS	386
TAKAISIN POHJOLANKADULLE	396

LUKIJALLE

Tein poliisina pitkän uran, lähes 42 vuotta. Tuolta ajalta ammennan tarinoita, joissa yritän pysytellä mahdollisimman lähellä totuutta, vaikka tapahtumiin aika on voinut pensselöidä väriä ja leveyttä. Tapahtuma-ajat ja -paikat sekä henkilöiden nimet ja taustat ovat osin muutettuja.

Kirjani ei ole rikosromaani. Siitä puuttuvat sankariteot. Niiden sijasta se kertoo tavallisten ihmisten tavallisesta elämästä. Passipoliisina Tehtaankadulla on ensimmäinen osa järjestyspoliisiuraani koskevista muistelmista.

Vahvistin muisti- ja mielikuviani monista lähteistä, kuten Poliisin kurssikeskuksen ja Poliisiopiston kurssijulkaisuista sekä Poliisimiehen kalentereista vuosilta 1976–2017. Siskoiltani Anna-Liisa Toikkaselta ja Eevamaija Koskiselta sain lehtileikkeitä ja valokuvia. Laatikoistani löysin todistukseni, nimityskirjani ja muut vastaavat asiakirjat. Tärkeimmät lähdeteokset on lueteltu lopussa.

Kiitän kaikkia minua kirjoitustyössäni tukeneita ja kannustaneita, erityisesti vaimoani Päiviä, joka on järjestänyt minulle rauhan työskennellä sekä erinomaisesti toimineen huollon!

Syksyllä 2022

Jussi-Pekka Lämsä

OSA I

Kevät 1976

ENSIMMÄINEN PÄIVÄ

Lapsenpaskan värinen entinen tehdasrakennus rönötti Tampereen Pohjolankadulla. Kaikki näytti tilapäiseltä. Heppoiset kahitiiliseinät erottivat luokat ja opettajien tilat, ruokala lienee syöttänyt jo työläisiä. Yksi isompi tila palveli jonkinmoisena liikunta- ja kokoontumissalina.

Almanakassa oli päivämäärä 8.3.1976, maanantai.

Tampereelle olin tullut aamujunalla vähäisten tavaroitteeni kanssa. Kurssikeskuksen pihalla seisoessani luulin, etten tunne tulokkaista ketään. Heti aamulla minua vastaan kuitenkin käveli käytävällä Clint Eastwoodin näköinen salskea kaveri, Jyri.

– Mitä helevettiä sinä täällä teet?

– Vielä enemmän kysyn samaa sinulta.

Jyri oli Pohjanmaalta naisen perässä Keski-Suomeen muuttaneen maanviljelijän poika. Minua neljä vuotta vanhempi kaveri kävi lukion Rautalammilla ja kirjoitti neljä laudaturia. Minä jyystin niihin aikoihin vielä keski-koulua. Jyri asui parin kouluvuoden arkipäivät vinttikamarissamme. Tiesin, että armeijan käytyään hän oli päässyt kauppakorkeakouluun Helsinkiin.

Kerroin itse osuneeni poliisikokelaskurssille sattu-man kauppaa ja ihmettelin, miksi tuleva ekonomi näillä

käytävillä hiiviskeli. Jyri oli avioitunut ja perhekin näytti kasvavan lisää. Parivuotiaalle tyttärelle oli tulossa leikkikaveri. Opiskelut olivat kuitenkin pääkaupungissa takkuilleet, kun koti sijaitsi Tampereen Koivistonkylässä. Kokelaskurssilta pääsisi kiinni leipään kolmessa ja puolessa kuukaudessa.

Itse olin seilaillut elämässä ilman suurempaa suuntaa päästyäni armeijasta syksyllä 1975. Pari viikkoa vietin vauhdikasta elämää kotiuttamisrahalla Savossa, sitten järjestin itseni Vantaan Hakunilaan Erkki-veljen sohvalle.

Serkkuni työskenteli noihin aikoihin insinöörinä Valtionrautateillä ja hänen ansiostaan pääsin tekemään ratajätkän hommia Pasilaan. Meille ylläpito- ja kunnostuspuolen työläisille oli rakennettu keltaisen toimistotalon eteläpuolelle matala varasto- ja varikkorakennus, mistä lähdettiin verkkaisesti seitsemän jälkeen eri tehtäviin. Veturitien toiselta puolelta nousivat mäkeen mutkaiset sorapintaiset kadut, joiden reunoille oli kauan sitten rakennettu puisia, kaksi- tai kolmekerroksisia ja useammalle perheelle tarkoitettuja taloja. Osa rakennuksista oli jäänyt kehnolle huolenpidolle. Maalikin oli karissut. Epäilin, että vielä vähän aikaa sitten väki joutui käymään ulkoahuusseissa.

Helsingin kaupungin päättäjät pitivät asumuksia väliaikaisina. Sota-aikana vuokra-aikoja ryhdyttiin lyhentämään ja asukkaat antoivat talojen rapistua. Kaupungilta alkoi tulla lappuja, että taloja ruvetaan työntelemään nurin.

Rautatieläisten liitossa pitivät valtaa kommunistit, ja kaikki pakotettiin liittymään. Muuten sitä vittuilua ei olisi jaksanut kuunnella. Luottamusmies Makkonen, pieni pullea radan kunnostuksen ammattilainen, joi vähintään

pullon Gambinaa työpäivän aikana ja muuttui aamuärestä vasta iltaan päin hilpeämmäksi.

Työtahti VR:llä ei päätä huimannut, mutta hommita minä tykkäsin. Maalasin turvamerkintöjä radan varren rautapylväisiin, tein vanhemman miehen kaverina maaperätutkimuksia mahdollisten alikulkujen rakentamista varten ja työskentelin topparoikassa, jota tehtiin melko alkeellisella pöllinvaihtokoneella. Se veti rispaantuneen ratapölkyn ulos sivuun mallikkaasti, mutta tunki uuden pöllin kiskojen alle vähän kallelleen, joten nostelimme myrkkyykylästettyjä isoja neliskanttisia puita kangella ja toppasimme isorakeisen sepelin tiiviiksi alle sekä sivuille. Uudet radat tehtiin elementteinä betonille ja nostettiin pätkinä paikoilleen.

Sydäntalvella sudin muutaman viikon kolmivuorotyössä luudalla vaihteita puhtaaksi. Pakkaskelillä makailin lämmitetyssä kopissa yökorvauksella. Jos tuvassa pötkötti viereisellä laverilla kaveri, lyötiin välillä korttia.

VR omisti myös ruumishuoneen Aleksis Kiven katu kolmosessa. Siellä kävimme talvella puhtaanapitotöissä toisen nuoren jolpin kanssa. Tulkitsimme tehtävän päivän kestoiseksi aikaurakaksi. Pihat kolattuamme ja rappuset lakaistuamme siirryimme vastapäiseen baariin tappamaan aikaa. Syötiin, juotiin muutama keskiolut ja soiteltiin levyjä automaatista. Usein soi Markku Aron *Kun sä vierelläin sateessa oot*. Kolmen maissa lähdimme lontimaan kohti Pasilaa.

Kaikenlaista askaretta riitti. Jokaisesta työtehtävästä maksettiin erilaista palkkaa. Asialla ei tuntunut olevan mitään tekemistä järjen tai tehtävän vaativuuden kanssa. Niinpä mielestäni eniten ammattitaitoa vaativista mittaus- ja kairaustehtävistä alikulkuja kartoitettaessa maksettiin

vähiten, vähän alle kymmenen markkaa tunnilta bruttona.

VR:llä moni asia oli hyvin. Päällä pidettiin oranssia haalaria, toinen odotteli puhtaana varaston hyllyssä ja kolmas matkaili pesulareissulla. Puhtaaseen sai vaihtaa aina halutessaan. Jaloissa olivat turvasaappaat, ruokaa myytiin työpaikkakahvilasta asevelihintaan. Junatyömatkat olivat ilmaisia. Lisäksi sai litteroita, joilla pääsi vapaa-ajalla ajamaan minne vain.

Puoli vuotta meni näin. Asuin veljelläni vaikka tiesin itseni rasisiteeksi etenkin hänen hienotunteiselle vaimolleen Mirjalle. En tiedä, millaisia perheneuvotteluja kaksiossa käytiin. Veljeni kuitenkin esitteli helmikuussa minulle sunnuntain Hesaria, missä mainostettiin poliisin perustutkintoa. Minua nauratti. Olin pitänyt veljeäni paitsi edesmenneen isäni erinomaisena korvaajana myös järkevänä miehenä. Eihän minua kiinnostanut poliisin homma. Vilkaisin kuitenkin puolihuolimattomasti pääsyvaatimukset: vähintään keskikoulu, armeijassa aliupseerikoulutus tai ylempi, pituutta ainakin 175 cm, AB-ajokortti, ei rangaistuksia, hyvä näkökyky ilman silmälasia, Suomen kansalainen ja kunnollinen sellainen. Kortin puuttuminen ei välttämättä tiputtanut kokeista.

Ajatus jäi kangertelemaan pääkoppaan. Minun olisi siinä vaiheessa pitänyt jo ainakin henkisesti valmistautua pyrkimään johonkin oppilaitokseen. Teknilliseen opistoon olin hakenut jo lukiosta pari kertaa keskikoulupohjaiselle nelivuotiselle opintolinjalle ja huonoilla ylioppilaspapereilla kerran kolme vuodenkiertoa kestäväälle. Pääsy rakennusinsinöörikkoulutukseen Kuopioon kaatui viimeisellä kerralla yhteispisteisiin, joita laskettiin minulle hippasen alle rajan.

Armeijasta kävin kolmessa Helsingin yliopiston pääsykokeessa, kun sain ne päivät lomaa. Porthaniassa piti istua tunti. Sen täytyttyä eri puolilta salia nousi kymmenkunta lyhyttukkaista nuorta miestä. Kävelimme yhdessä eteen ja tungimme paperit pahvilaatikoon nimeltään ”Luovuttaneet”. Valvoja kirjoitti meille osallistumistodistukset.

Ilmoitin veljelleni, ettei kai tuossa mitään häviä, vaikka Tampereella pistäytyinkin. Kaivettiin kuulutus esiin. Samalla tuli kiire lääkäriin, jotta sain hakupaperit ajoissa matkaan. Erkki vei minut sunnuntaina Myyrmäkeen yksityiseen lääkärikeskukseen. Tohtori etsi pitkään pölyisistä alalaatikoista ohjeen mukaista SA-kaavaketta. Pääsimme kohtaan värinäkö. Olin palvellut rautateillä niin pitkään, että minulle tehtiin siellä koko päivän kestävä perusteellinen lääkärintarkastus. Värinäköä testattiin erityisesti ja minulta löytyi punavihervärisokeutta: ”Ei sovellu tarkkaa värianalyysiä vaativiin tehtäviin.” Myyrmäen poppaukollen sanoin, ettei värinäössäni koskaan ole ollut mitään huomautettavaa. Mies rastitti kohdan sen kummemmin tutkimatta.

Kun kirkonkirjoissa olin edelleen rautalampilainen, minun piti ajoissa pistäytyä Savossakin jättämässä hakemus emäpitäjän nimismiehelle. Hän kirjoitti ainoana päällystöön kuuluvana lausunnon haastateltuaan minua ja luettuaan kirjoittamani kuvauksen itsestäni. Nimismiespiiristä paperit toimitettiin valintalautakunnalle. Parin viikon päästä tuli kutsu pääsykokeeseen.

Menin Tampereelle edellisenä päivänä ja yövyin hotellissa. Kokeeseen ei voinut etukäteen valmistautua. Aine kirjoitettiin ja sitten tehtiin kysymyksiä yleistiedosta ja päivän politiikasta. Myös jonkinlainen palikkatesti

suoritettiin. Fyysisestä kokeesta en muuta järkeä keksinyt kuin testaamisen, löytyykö hakijalta kumpurajalkaa tai katkennutta kättä. Leukaa vedettiin, pituutta hypättiin.

Tiesin selviytyväni kirjoitustehtävästä. Luin veljeni luona Hesarin tarkkaan ja katsoin uutiset, joten olin kuusaalla myös näistä. Palikkatestikään ei vaikuttanut ylivoimaiselta. Päivän huipensi haastattelu. Yksi kerrallaan meidät käskettiin huoneeseen, jossa pöydän takana istui synkkäilmeinen haastattelijapari. Virkapukuisen olkapään epoleteissa oli runsaasti hopeaa. Pyrkyriä varten oli asetettu tuoli, mihin ymmärsin istua vasta luvan saatuaani. Ensimmäiset minuutit minua seisotettiin.

Tervehdittyämme alkoi tykitys. Osaan kysymyksistä osasin vastata täydellisesti:

- Millä tulit tänne?
- Junalla eilen illalla.
- Missä yövyit?
- Hotelli Tammerissa.
- Joitko eilen alkoholia?
- En.
- Mikset?
- Kun oli tämä koe tänään.
- Olisitko muuten juonut?
- Hyvin todennäköisesti.
- Juotko usein?
- Muutaman kerran kuukaudessa.
- Miten ja kuinka paljon?
- Pääasiassa mietoja maltillisesti hyvässä seurassa.

Mitäpä muuta olisin viimeiseen kysymykseen vastannut.

Toki oikeitakin asioita kysyttiin: perhesuhteista, opiskelusta ja aikaisemmista työpaikoista, vähän asenteista

ja odotuksistakin ja niin edelleen. Helsinkiin palatessani ravintolavaunussa tuli olo, ettei koe kovin huonosti mennyt.

Kun parin viikon päästä ilmoitin työnjohtajalle eroavani, tokaisi hän, että sinut sitten valittiin poliisikouluun. Onnitteli. Lausuntoakin oli näemmä pyydetty. Tarjosin työporukalle lähtökahvit. Duunarit olivat ilmeisesti tykänneet tyylistäni, sillä he onnittelivat lämpimin ja kannustavin sanoin vilpittömän kuuloisesti uravalinnasta. Samalla naureskelivat, että olin tutustunut tulevaan asiakaskuntaan, ja pyysivät lempeää asennetta kohdattaessa etenkin juoppoputkaan päätyville. Lupasin, sillä pidin reiluista suomalaisista, vaikka poliittiset näkemykset kuljivat kaukana toisistaan. Tajusin heidän vakaumuksensa tuossa työssä. Muistoksi jäi ruskea muovikantinen kioskipokkarin vahvuinen Rautatieläisten liiton kalenteri.

Ruokatunnilla kävelimme Jyrin kanssa Tammelan torille. Reitti oli aamusta tuttu, kun saapastelin junalta osoitteeseen Pohjolankatu 25. Ilmarin Baarissa keittolounas, leipä ja maitolasi irtosivat muutamalla markalla. Näky saavuttaneen suuren suosion.

Kurssikeskuksen johtajan puheet aamupäivällä kuulostivat tutuilta. Tuskinpa sisällöt muuttuisivat, jos muuttaman vuoden poliisin hommissa viipyisin. Yleensä niitä tarjottiin edestä ylhäältä jonkinmoisesta pöntöstä joko juhla-, koulutus- tai informaatiotilaisuuksissa. Puhujan pätevyyden osoitti yhteiskunnallinen asema tai runsas määrä arvomerkkejä olkapäällä. Puheissa kerrottiin ammattikunnan alati vähenevistä voimavaroista kovaa vauhtia muuttuvassa maailmassa, samoin työn vaikeutumisesta ja monimutkaistumisesta ja erityisesti jatkuvan koulutukseen tarpeesta, mihin vastattiin enimmäkseen

erikoiskursseilla ja työpaikoilla. Poliisiorganisaatiolle oli siis hahmottumassa toiminta-ajatus jo vuonna 1976. Lisäksi johtaja korosti kurinalaisen elämän merkitystä ja yhteishenkeä, vaikka kyse olikin aikuiskoulutuksesta.

Palatessamme Tammelantorilta tarkastelin syrjäsimällä Jyriä. Hän näytti säilyttäneen tyyliinsä ja poikkesi meistä muista, pitkätukkaisista ja polvesta äkkiä kovasti levenevii housuja käyttävistä korkeakorkoisissa kengissä koputtelevista. Noin 180-senttinen, hoikka, jäntevä ja meitä muita vanhempi mies pukeutui miltei aina hartioita leventävään pilottitakkiin, mustiin kapeisiin farkkuihin ja kiiltäviin jatsareihin. Lyhyt, tumma ja hiukan kihartuva tukka oli kammattu eastwoodilaisittain taaksepäin. Malli paljasti esikuvan tavoin pitkälle ulottuvat lahdekkeet otsalla. Kaidat ja jo vähän uurteiset kasvot saivat naisväen väistämättä katsomaan tarkemmin.

Omat mittani kirjattiin seuraavasti: 188 senttimetriä ja 92 kiloa. Mahaa tuntui karttuneen, sillä liikunta unohtui miltei kokonaan armeijan jälkeen. En suuremmin pohtinut vaatetustani. Kohtalaisen siistiä suosin.

Paluu perinteiseen koululuokkaan parin vuoden paussin jälkeen huvitti. Aikuiset istuivat liian pienissä pulpeteissa polvet koukussa, miehiä melkein jokainen. Meitä aloitti kokelaskurssilla numero kahdeksan viidessä luokassa 115. Naisia oli kolme.

Hakemuksia kurssikeskukseen oli tullut pitkälti toista tuhatta ja kokeisiin kelpuutettiin kolmasosa. Hakijoiden määrät kolme kertaa vuodessa järjestettäville alokaskursseille olivat 1970-luvun alusta nousseet lähes kolminkertaiseksi. Jokaiselle kurssille otettiin tarveharkintaan perustuen jopa 50 oppilasta enemmän kuin kuusi vuotta aiemmin. Ideana oli, että kaikki työllistyvät. Sinänsä

helppoa, kun valintalautakunnan kokouksen päätyttyä tuotantolinja sylkäisi jo puolen vuoden päästä valmiit nuoremmat konstaapelit kentälle. Noin runsaan vuoden töissä palvelleita, kaikkitietäviä ja kaiken kokeneita miehistökurssilaisia opiskeli tehtaassa 180.

Iltapäivällä opeteltiin talon tavoille. Pokkani ei tahtonut pitää Jyrin tehdessä naisopettajalle harjoitusilmoitusta, eikä pitänyt Jyrilläkään. Ilmoitus kuului päivittäisiin luokan järjestäjän tehtäviin vähän samaan tapaan kuin kansakoulussa reilut kymmenen vuotta aikaisemmin. Luennoitsijan saapuessa luokkaan komensi järkkäri oppilaat ylös ja meni seisomaan asennossa tulijan eteen ja ilmoitti sotaäänellä luokan numero II olevan valmiina oppituntia varten. Saimme luvan istua.

Myös moni muu asia selkeni päivän kuluessa. Aamupäivällä jaettu kirjallinen informaatiopaketti alkoi kirjeellä, jolla toivottettiin tervetulleeksi Poliisin kurssikeskukseen:

Kurssikeskus on poliisialan ammattikoulu, jossa Sinulle pyritään antamaan valmistava peruskoulutus valitsemaasi ammattiin.

Koska Sinut on valittu nyt alkavalle kokelaskurssille suuresta hakijamäärästä, uskomme sen velvoittavan Sinua tehokkaaseen työskentelyyn ja moitteettomaan käytökseen koulussa ja sen ulkopuolella.

Jo kurssiaikanaasi edustat käyttäytymiselläsi ja elämäntavoillasi poliisien ammattikuntaa, jonka arvostukseen juuri SINÄ voit vaikuttaa.

MUISTA, ETTÄ SINÄ ET SAA OLLA YHTEISEN KETJUMME HEIKOIN RENGAS.

Järjestyspoliisin ainutkertaiset muistelmat työstä, jossa suomalainen arki ja yhteiskunta on paljaimmillaan.

Pitkän ja komean uran tehneen ylikomisario Jussi-Pekka Lämsän Pussihousut-muistelmatriologian avausosa kertoo poliisityöstä pääkaupungissa 1970-luvulla.

Sattumalta poliisikouluun päätyneen nuoren miehen ura urkeni Pikku-Roban asemalla ja passipoliisina Etelä-Helsingin lähetystökortteleita kiertämällä. Passipoliisina Tehtaankadulla toimii tarkkanäköisenä aikamatkana menneisiin vuosikymmeniin ja sen värikkäisiin ilmiöihin.

ISBN 9789523824980

9 789523 824980

Kl. 99.1.

**CRIME
TIME**